

dossier

UITNEEM-
BARE
KATERN
24 PAGINA'S

Je krijgt geen
super mooie
kleden je krijgt
belijke klederen
en ze zijn kapot.

Druugsgebruik

alleen

Verdriet

-Wij slapen
op straat onder
een deken

Zwaar
ziek

geen
vrienden

sten uit
woudbak

veel aan de
dranken
zitten

geen
geld

geen geluk

geweld

niet goed
ruiken
een beetje
stinken
niet ~~gaan~~ kunnen
wassen

Als je ruzie hebt
met je mama
dan krijg je niet
de kans om het uit
te leggen met je
gebruik

kortom
doos

**Leerlingen
tussen 10 en
12 jaar over
wat armoede
voor hen
betekent.**

geen onderwijs
=
geen werk
(minder leun
op werk)

geen liefde

INHOUD

- 2 **Alles wat je (n)ooit had willen weten over armoede**
Oorzaken en oplossingen, verschillende visies belicht
- 8 **Ervaringsdeskundigen pleiten voor een warme samenleving**
Twee getuigenissen
- 12 **Hart boven Hard maakt van een warme samenleving een actiepunt**
- 14 **Dokters van de Wereld helpt mensen zonder toegang tot de gezondheidszorg**
- 18 **"De kracht van mensen is de rode draad in mijn onderzoek"**
Hoe omgaan met mensen in armoede
- 23 **Help kinderen kansen te geven**
Oproep tot solidariteit

(W)arme samenleving

Alles wat je (n)ooit had willen weten over armoede

k, 'alles' is wat overdreven: we willen je hieronder een verhelderende blik bieden op wat armoede is en hoe er zoal over oorzaken en oplossingen gedacht wordt. We doken hiervoor onder andere in de jaarboeken van het onderzoekscentrum Ongelijkheid, Armoede, Sociale uitsluiting en de Stad (OASeS). OASeS werd in 1989 opgericht door socioloog Jan Vranken, de man die in België het thema armoede op de kaart zette. Zijn eerste studies over armoede dateren al van eind jaren zestig. In 1977 doctoreerde hij met een proefschrift over armoede. Sindsdien heeft hij zijn stempel gedrukt op de studie en theorievorming rond armoede, in België en ver daarbuiten. We besluiten de inleiding van dit dossier met een kort interview.

Brian Vatteroth

foto © DG EIMPL

Armoede is...

We spreken vandaag niet meer over 'armen' maar over 'mensen in armoede': armoede is geen persoonskenmerk, maar een situatie waarin iemand verkeert. Begin jaren negentig komt het begrip 'sociale uitsluiting' in zwang. Men doelt hiermee op groepen die worden uitgesloten op bepaalde domeinen van ons bestaan zoals werklozen op het vlak van arbeid en daklozen op het vlak van huisvesting. Armoede is een samenspel van dergelijke uitsluitingen. Professor Vranken en co verwerkten dit in hun definitie: "armoede is een netwerk van sociale uitsluitingen, dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan. Het scheidt mensen in armoede van de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving. Deze kloof kunnen ze niet op eigen kracht overbruggen."

Metten is weten?

Om armoede te 'meten' bestaat een hele waaier aan meetinstrumenten. We belichten er enkele.

De EU hanteert een relatieve 'inkomensarmoedegrens' van zestig procent van het mediaaninkomen (het bedrag dat het midden vormt tussen de hoogste en de laagste inkomens). Hiermee meet men het '(inko-

mens)armoederisico' van een regio: het percentage inwoners dat onder die grens zit. Voor heel de EU is dit 27 procent, voor België 15 procent. Deze maatstaf heeft echter geen enkele relatie met daadwerkelijke kosten. In een land waar de meerderheid het financieel moeilijk heeft om rond te komen, ben je met een inkomen rond de armoedegrens slechter af dan in een land waar de meerderheid het makkelijker heeft.

'Referentiebudgetten' zijn wel op echte kosten gebaseerd: de kost van een 'korf' van voorzieningen die nodig zijn om 'een leven te leiden in menselijke waardigheid' (sinds 2008 in de EU erkend als basisrecht). Een recente studie in België concludeert dat zo'n budget bij ons rond de inkomensarmoedegrens ligt. Tenminste voor wie gezond is, geen schulden heeft of onvoorzijene uitgaven krijgt, en in staat is om geïnformeerde keuzes te maken. Voor mensen in armoede zijn de omstandigheden vaak

anders. De armoedegrens is dus écht wel een absoluut minimum. In België liggen veel uitkeringen flink onder die armoedegrens. Je kunt er dus niet van leven 'in menselijke waardigheid'.

Omdat de relatieve 'inkomensarmoedegrens' niet de daadwerkelijke levensomstandigheden meet, hanteert Europa sinds 2008 ook een 'materiële deprivatie-indicator'. Men stelde een lijst op van negen zaken die verband houden met basisbehoeften, financiële situatie en enkele duurzame goederen. Wie 'slecht' scoort op drie van deze items, leeft in gebrekkige materiële omstandigheden. In 2008 was dat het geval voor 17 procent van de EU-bevolking, voor België was dit 12 procent. Sinds 2009 hanteert de EU de 'ernstige materiële deprivatie': een slechte score op vier van de negen items. In 2013 was dit voor België 5,1 procent en voor de hele EU 9,6 procent.

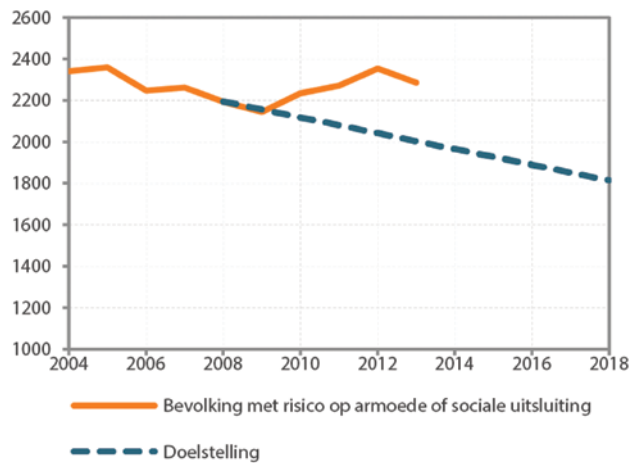
Het Europees Platform tegen Armoede en Sociale Uitsluiting ondersteunt de Europese lidstaten in hun strijd tegen armoede. Op hun jaarlijkse conventie in 2012 was professor Richard Wilkinson de centrale gastspreker.

In België liggen veel uitkeringen flink onder de armoedegrens

Figuur 6 Bevolking met risico op armoede of sociale uitsluiting (doelstelling EU2020)
In absolute cijfers x1.000

Bron: EU-SILC, Eurostat, Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium

De evolutie van het bevolkingspercentage met risico op armoede of sociale uitsluiting in België. We evolueren steeds verder weg van de EU2020-doelstellingen.

EU: twintig miljoen mensen uit de armoede tegen 2020

Europa heeft zich in 2010 tot doel gesteld om tegen 2020 twintig miljoen EU-burgers uit de armoede en sociale uitsluiting te tillen. De resultaten worden gemeten aan de hand van de 'AROPE-indicator' (*At Risk Of Poverty or Exclusion*), samengesteld uit het '(inkomens)armoederisico', het risico op 'ernstige materiële deprivatie' en het percentage personen in een huishouden waarin niemand een volwaardige job heeft. Wie op een of meer van die indicatoren slecht scoort, loopt het risico op armoede of sociale uitsluiting.

Elke lidstaat bepaalde zelf haar prioriteiten en ambities. België wil 380.000 personen uit de AROPE-zone halen. In 2010 had België een AROPE-percentages van 20,8, en na een kleine stijging zitten we in 2013 opnieuw op 20,8. Het schiet dus niet erg op. Dat geldt voor heel de EU: 23,2 procent in 2008 en 24,5 procent in 2013. Er is een economische crisis, veel lidstaten mikken

vooral op een verhoging van de tewerkstellingsgraad in functie van economisch herstel. De vraag is of dat lukt, en vooral of dat ook de oplossing voor armoede is.

Oorzaken? Oplossingen? Het is maar hoe je het bekijkt

Volgens de definitie kunnen mensen in armoede de kloof die hen scheidt van de rest van de samenleving niet op eigen krachten overbruggen. Maar niet iedereen is het daar mee eens. Je kunt vanuit verschillende perspectieven kijken naar armoede. Daar waar je de oorzaak legt, zal je ook de oplossing zoeken. Professor Vranken ontwikkelde eind jaren zeventig een schema om deze verschillende perspectieven in kaart te brengen, op basis van twee criteria:

- Het niveau waar de oorzaak gezocht wordt: bij de persoon (micro) of de samenleving (macro)
- De aard van de oorzaak: intern (schuld) of extern (ongeval).

Zo kwam hij tot vier oorzaakmodellen:

- Het persoonlijke schuldmodel: de persoon is door eigen toedoen en persoonlijke tekortkomingen in armoede verzeild geraakt.
- Het persoonlijk ongevalmodel: de persoon is door een externe oorzaak in armoede terechtgekomen. (Bijvoorbeeld ziekte of bedrijfssluiting.)
- Het maatschappelijke schuldmodel: de organisatie van de samenleving veroorzaakt armoede.
- Het maatschappelijk ongevalmodel: een gebeurtenis of evolutie in de samenleving veroorzaakt een tijdelijke armoede. (Bijvoorbeeld economische crisis en/of evoluties van vereiste arbeidsvaardigheden.)

In de praktijk zal het vaak om een samenspel van oorzaken gaan. Maar in de meeste visies zal één oorzaakmodel primeren. We bekijken twee belangrijke denksporen.

Theodore Dalrymple ontvangt Prijs voor de Vrijheid van Libera! uit handen van Bart De Wever.

Persoonlijke schuld: ‘deserving’ en ‘undeserving poor’

Theodore Dalrymple is de auteursnaam van Anthony Daniels. De Britse psychiater/arts werkte onder andere in Afrika en Zuid-Amerika, maar besloot zijn carrière in een ziekenhuis en een gevangenis in een achterstandswijk in Birmingham. Vanuit zijn persoonlijke ervaringen met mensen uit deze wijk schreef hij zijn boek *Leven aan de onderkant* (2001).

Dalrymple hanteert het idee van ‘deserving’ en ‘undeserving poor’ (wel of geen hulp verdienende armen). De eerste groep heeft geen schuld aan hun situatie, zij verdienen hulp. De meeste armen hebben wel kansen om zich uit hun situatie te werken, maar nemen hun lot niet in eigen handen. Het is dus hun eigen schuld, ze kiezen zelf voor hun ellendige situatie. Ze hebben kortere en ongezondere levens omdat ze zelf kiezen om hun geld te besteden aan ongezond eten en dure sigaretten, in plaats van aan gezonde voeding, huisvesting en medi-

cijnen. Vrouwen kiezen zelf om onwettige kinderen te krijgen van (soms meerdere) onbetrouwbare mannen die hen vervolgens laten zitten. Dat verklaart de hoge kindersterfte in de lagere klassen. Kortom: het is “de manier van leven, niet de armoede op zichzelf, die dodelijk is”.

De samenleving is echter medeplichtig: de verzorgingsstaat maakt mensen afhankelijk van uitkeringen, en ontnemt hen zo de motivatie om iets aan hun situatie te doen. In vergelijking met de armoede in Afrika stelt Dalrymple dat niets zo’n verwoestend effect heeft op de menselijke persoonlijkheid als de westerse verzorgingsstaat die geen onderscheid maakt tussen ‘deserving’ en ‘undeserving poor’. De Engelse armoede is de ergste die hij ooit gezien heeft, maar ze is niet materieel: het is “armoede van de ziel”. De remedie is afbouw van de verzorgingsstaat. ‘Undeserving poor’ moeten worden geresponsabiliseerd en gedisciplineerd. Hij verkiest liefdadigheid boven sociale zekerheid: hulp die als een ‘recht’ wordt gegeven, ontnemt de ontvanger het vermogen

tot dankbaarheid. Voor de donor/belastingbetaler wordt wat eigenlijk een daad van vriendelijkheid zou kunnen zijn, tot een verplichting waar hij geen enkele zeggenschap over heeft. Liefdadigheid gebeurt daarentegen op basis van de vrije keuze van de gever. De ontvanger beseft dat iemand naar hem toe een daad stelt waar hij dankbaar voor moet zijn, en dat die liefdadigheid geen enkel recht geeft op meer. Het ontnemt hem dus niet de nood om zelf iets aan zijn situatie te doen.

Dalrymples visie op armoede en de tekortkomingen van de verzorgingsstaat krijgt veel bijval in conservatieve kringen. Ook bij ons: in 2011 kreeg hij van de conservatief-liberale denktank Libera! de *Prijs voor de Vrijheid* omdat zijn stellingen volgens hen heel relevant zijn voor de lage landen, waar armoede, criminaliteit, zelfmoord en druggebruik worden voorgesteld als “nagenoeg automatische bijproducten van maatschappelijke keuzes, genomen door elites. [...] De rol van de individuele keuze wordt op die manier gemarginaliseerd, de burger kan

Zowel de Occupy Wallstreetbeweging als de Indignados betoogden tegen de ongelijkheid en het huidige financiële systeem.

steeds wel een apologie vinden voor een gebrek aan eigen daadkracht”. N-VA-partijvoorzitter Bart De Wever sprak de lofrede uit op de prijsuitreiking, en zei daarbij dat Dalrymples filosofie een diepe invloed heeft gehad op hem.

Maatschappelijke schuld: (extreme) ongelijkheid

Na de financiële crisis in 2008 lanceerden de betogers in Wall Street de slogan ‘wij zijn de 99 procent’, geïnspireerd door econoom en Nobelprijswinnaar Joseph Stiglitz. Die stelde dat in de VS de één procent rijksten veertig procent van het nationale vermogen in handen had.

Econoom Thomas Piketty zette in 2014 de slogan om in harde economische feiten met zijn bestseller *Kapitaal in de 21e eeuw*. Hij verzamelde gegevens van zo’n twintig landen over een periode van twee eeuwen. Zijn belangrijkste vaststelling is dat de inkomsten uit kapitaal sterker stijgen dan de economische groei. Dat veroorzaakt toe-

nemende ongelijkheid, omdat kapitaal bij een kleine minderheid zit, terwijl de grote meerderheid haar inkomen haalt uit lonen, rechtstreeks afhankelijk van die economische groei. Bovendien blijft dit toenemende kapitaal door erfenissen binnen die kleine groep superrijken. Daarnaast is er een spectaculaire stijging van de lonen bij een kleine groep topmanagers. Die topmanagers hebben ook erfgenamen, dus ook dat geld wordt kapitaal dat binnen een kleine groep blijft.

En de rest? Arbeidseconoom Guy Standing lanceerde in 2011 de term ‘precariaat’: de toenemende groep mensen die een onzekere bestaan heeft door tijdelijke of onderbetaalde jobs. Mensen die het ooit beter hadden, of beter verwacht hadden. Deze evolutie begon met de globalisering in de jaren negentig: werknemers werden wereldwijd elkaars concurrenten, de lonen en het aantal jobs daalden, en de winsten verdwenen in toenemende mate in de handen van een kleine groep, terwijl de rest achteruit boerde. De huidige crisis versnelde die evolutie nog.

In hun boek *The Spirit Level* (2010) illustreerden sociaal epidemiologen Richard Wilkinson en Kate Pickett met statistische gegevens van tientallen landen, dat grote ongelijkheid niet enkel de minder vermogenden treft. Ze veroorzaakt psychosociale en gezondheidsproblemen doorheen alle lagen van de samenleving. Grotere ongelijkheid vergroot ook de sociale afstand tussen mensen: er is minder onderling vertrouwen en inlevingsvermogen, en meer angst.

Alle auteurs zijn het erover eens dat ongelijkheid onvermijdelijk is, maar dat extreme ongelijkheid voorkomen moet worden. In 1999 schreef ethicus Koen Raes een bijdrage voor OASeS met de ondertitel: *Van armoedebestrijding naar rijkdombestrijding en rijkdomverdeling?*. De oplossing wordt inderdaad gezocht in herverdeling: Piketty pleit voor een progressieve belasting op vermogens en erfenissen. Guy Standing is voorstander van een algemeen basisinkomen. Richard Wilkinson gaat verder en pleit in een interview in *MO** (juni 2010) voor het uittekenen van een andere samenleving, met meer gelijkheid, meer duurzaamheid en dus ook een andere economie.

Jan Vranken

Nabeschouwing met professor emeritus Jan Vranken

foto © fotografiencollectief Brandpunt 23

Waarom introduceerde de EU begin jaren negentig het begrip 'sociale uitsluiting' ?

De Europese Unie wilde het armoedebeleid in de lidstaten in kaart brengen. Enkele lidstaten steigerden: "armoede? Bestaat bij ons niet!". 'Sociale uitsluiting' klonk neutraler. Er waren twee visies: voor de Engelsen was sociale uitsluiting geen toegang hebben tot sociale grondrechten. Ik volgde de Franse benadering die sociale uitsluitingen zag als breuklijnen op verschillende terreinen in de samenleving. Wie aan de verkeerde kant van zo'n breuklijn zit, is uitgesloten. Het probleem zit dan in de organisatie van de maatschappij. Armoede was voor mij de meest extreme vorm van uitsluiting omdat het uitsluiting op zoveel terreinen tegelijk is. Zo kwamen we tot die definitie van een netwerk van sociale uitsluitingen.

Uw definitie past in het 'maatschappelijke schuldmodel'. Wat is volgens u momenteel de dominante visie?

Het persoonlijke schuldmodel is sterk in opmars. Dat wordt stevig gepromoot, zowel door politici als de media. Uitspraken zoals "armen zitten met hun kinderen op café", of armoede bestrijden met 'één euromaaltijden' voor kinderen: dat geeft een vertekend beeld van de aard en oorzaak van armoede. Het zijn echo's van Dalrymple's 'deserving'

en 'undeserving poor'. De één euromaaltijden sluiten aan bij Dalrymple's idee van liefdadigheid. Maar zo los je armoede niet op. Ik vind dat men zo het slachtoffer de schuld geeft.

Wat voor maatregelen zouden wel nut hebben?

Ik maak een onderscheid tussen direct en indirect armoedebeleid. Als men de uitkeringen optrekt tot de Europese armoedegrens, is dat direct beleid, gericht op een sociale uitsluiting. Als de overheid haar burgers automatisch verwittigt als ze ergens recht op hebben, dan maakt ze het voor iedereen gemakkelijker. Maar voor mensen in armoede, die vaak verdwalen in de bureaucratie, kan zo'n maatregel sociale uitsluiting voorkomen. Dat is indirect beleid. Heel dringend is ook de 'armoedetoets': alle belangrijke beleidsmaatregelen moeten eerst getoetst worden op hun impact

Verhoging van de laagste inkomens en uitkeringen tot op (of boven) de armoedegrens is al jarenlang een centrale eis op Wereldarmoededag (17 oktober).

inzake sociale uitsluiting. De vorige Vlaamse regering keurde dit goed, de huidige beloofde het uit te voeren.

Hoe denkt u over de aandachtsverschuiving van armoede naar ongelijkheid?

Dat is positief, zolang men voor ogen houdt dat armoede meer is dan aan de onderkant van de inkomensongelijkheid zitten. We hebben destijds overwogen de definitie uit te breiden tot 'netwerken van sociale uitsluitingen en ongelijkheden'. Voor de eenvoud hebben we het niet gedaan, maar de twee horen wel samen. In onze jaarboeken hebben we ook steeds aandacht gehad voor sociale ongelijkheid. Via de aandacht voor ongelijkheid komt ook het verband tussen armoede en de organisatie van de samenleving weer in beeld. Armoede wordt nog te vaak gezien als een geïsoleerd probleem van een aantal individuen in de samenleving.

Ervaringsdeskundigen pleiten voor een warme samenleving

Alleen met geld los je het armoedevraagstuk niet op. Wie het moeilijk heeft, heeft ook nood aan mensen die er altijd zijn. Mensen die in hen geloven en op wie ze kunnen vertrouwen, zowel in een professionele als in een persoonlijke context. Caro Bridts en Myriam Saenen hebben het financieel niet altijd gemakkelijk (gehad), maar bovenal kennen ze het gevoel er alleen voor te staan. Ze vertellen een verschillend verhaal, maar pleiten voor hetzelfde: een warme samenleving.

Lieve Goemaere

Caro Bridts (51) doorbrak de vicieuze armoedecirkel dankzij de onverflauwde steun van anderen

Caro Bridts

Wij hadden het thuis niet breed, maar alles ging goed tot mijn ouders scheidden. Ik herinner me de discussie op de dag van de verhuis: wie moest mij hebben? Na veel vijven en zessen werd beslist dat ik mee moest met mijn moeder. Ik werd in de laadruimte van de vrachtwagen gezet. Na zes maanden verkreeg mijn vader het hoederecht over één van de twee kinderen. Zonder blikken of blozen pakte mijn moeder mijn valies, en zei: "voila, jij gaat mee".

Mijn stiefmoeder runde een bordeel, waar ik misbruikt werd. Kinderen mochten niet met mij spelen want wij waren marginale, slechte mensen. Kinderen zijn niet wreed hoor, gewoon eerlijk. Ze herhalen enkel wat ze horen. Ik had geen vriendjes, werd schoolmoe en spijbelde vaak. Op mijn vader kon ik niet rekenen. Meer dan eens heb ik een ziekenwagen voor hem gebeld na een zelfmoordpoging.

Zo was ik al jong op mezelf aangewezen. Was er geen eten in de koelkast, dan moest ik mijn plan trekken, en geloof me, wie

“
Mijn stiefmoeder runde een bordeel, waar ik misbruikt werd
”

echt honger heeft, steelt de boterham van een ander. Ik snap dat een leerkracht een kind daarop aanspreekt. Maar ga ook na waarom het kind dat gedaan heeft. Zulke gesprekken werden met mij nooit gevoerd.

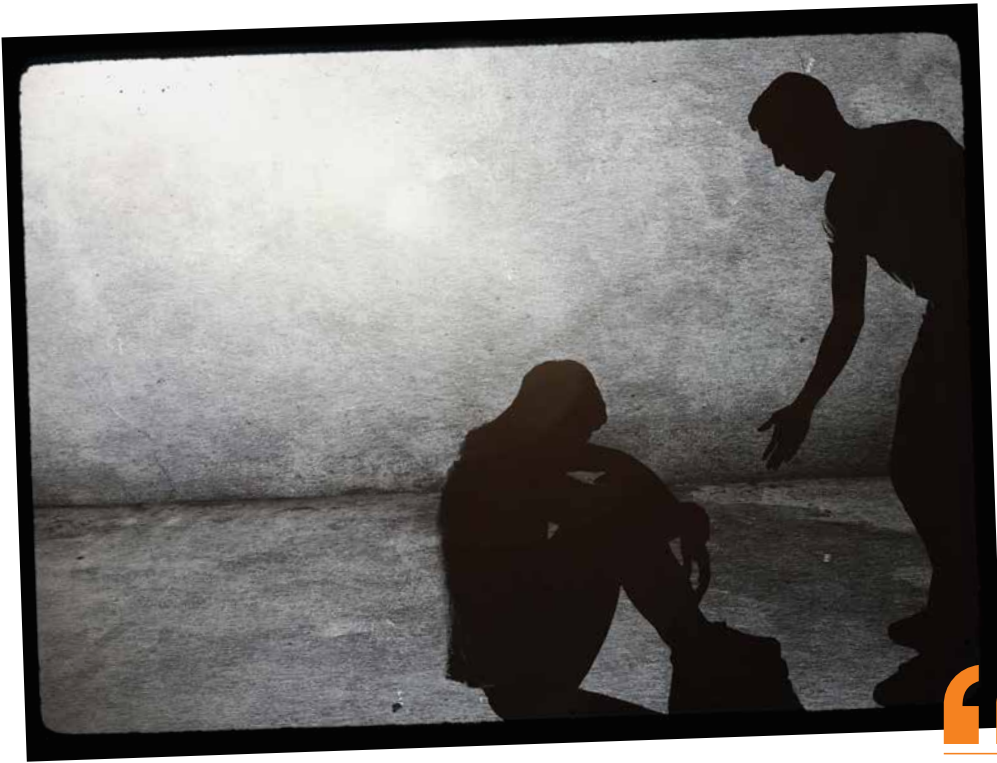
Mijn stiefmoeders praktijken creëerden overlast waardoor wij nooit lang op hetzelfde adres woonden. Ik ben jarenlang kwaad geweest op het onderwijs: "jullie hebben niets gedaan voor mij!". Pas achteraf besepte ik dat mensen geen kans kregen om te achterhalen wat er scheelde.

Gelukkig waren er enkele personen die een verschil maakten. Zij benaderden mij als mens, niet als probleemgeval.

Willy bijvoorbeeld, de trainer van de voetbalclub, en zijn vrouw Myriam. Zij is met een sociaal assistente gaan praten. Die zei: "als jij dat wil, dan breng ik je naar Myriam en Willy". Een magisch moment: voor het eerst in mijn leven kreeg ik een keuze. Ik ben drie fantastische maanden bij hen gebleven. Ze wilden mij adopteren, maar daarvoor moest ik eerst naar een observatie- en oriëntatiecentrum. Daar nam men contact op met mijn moeder. En zonder dat het mij gevraagd werd, moest ik weer bij haar gaan wonen.

Mijn stiefvader misbruikte mij. Toen ik dat aan mijn moeder vertelde, antwoordde ze: "je hebt mijn eerste huwelijk kapotgemaakt, dat ga je niet nog eens doen". Op dat moment besepte ik: ik sta er opnieuw alleen voor.

Tegen mijn zin kwam ik in de afdeling *snit en naad* terecht, maar ik ontmoette er per-

Caro: “Wat was er van mij terechtgekomen, als niemand voor mij was opgekomen?”

sonen die mijn leven bepaald hebben. Eén leerkracht kon ik in vertrouwen nemen, we kregen een enorm goede band. Tegelijk tastte ik ook bij haar de grenzen af. Het was mijn gewoonte om mensen uit te dagen, om te zien wanneer ze zouden afhaken. Zij had dat door en zei: “wat je ook doet, ik laat je nooit vallen. Maar ik ga je wel mijn grenzen tonen en ik zal ook wel eens boos op je zijn”. Dan krijg je een heel andere verhouding.

Toch ben ik als jongere in verkeerde milieus terechtgekomen, puur om te overleven: ik dronk tot ik me even verlost voelde van alle ellende. Tegelijk heb ik altijd een grote overlevingsdrang gehad. Ik zei tegen mezelf: “al wat ze mij aandoen, zal niet voor niets zijn”. Ik zwoer ook om nooit anderen pijn te doen.

Ik trouwde, kreeg een kind, ging uit werken. Het gewone leven, zo leek het wel. Maar op mijn 34ste dacht ik plots: “ik maak er een einde aan”. Mijn toenmalige man was in paniek, maar kon me niet tegenhouden. Ik belde naar vrienden en vertelde hen over mijn voornemen. Zij zijn mij komen halen en ik ben bij hen ingetrokken. Ik kwam in een

warme familie terecht. Voor het eerst in mijn leven werd mijn verjaardag gevierd.

Na zes maanden sloeg ik opnieuw tilt. Ik bonkte met mijn hoofd tegen de muur, krabde en kraste tot bloedens toe. Die mensen waren ten einde raad: “wij houden van je, en je hebt bij ons toch een thuis?” Ze snaptten niet wat me overkwam, en ik eigenlijk zelf ook niet. Ik voelde mij schuldig want ik kwetste hen, net dat wat ik nooit wou doen.

Ik belandde in de psychiatrie. Achteraf hoorde ik dat ze mij daar ‘het hopeloos geval’ noemden. Nu kan ik daar mee lachen. Maar wie zegt iets over iemand, investeert geen tijd of energie meer in die persoon. Ik herken dat in de hedendaagse houding tegenover zogenaamde hangjongeren. We drukken hen een stempel op, ‘hopeloos’, en laten hen aan hun lot over. Maar wie of wat is er hopeloos: die jongeren, of de situatie waarin ze leven?

Gelukkig waren er hulpverleners die mij níet opgaven. Zij herhaalden: “jij bent een goed mens met veel capaciteiten”. Ze ergerden

Gelukkig waren er hulpverleners die mij níet opgaven

me, ik wou dat ze mij met rust lieten. Terwijl ik nu besef: blijf je alsjeblieft met het leven van mensen bemoeien! Want zo kan je het verschil maken. Ze overtuigden mij om een opleiding te volgen, en stilaan geraakte ik uit mijn vicieuze cirkel. Nu werk ik als ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting bij Samenlevingsopbouw Brussel om op mijn beurt anderen te helpen.

Wat ik geleerd heb? Ga op zoek naar wat mensen verbindt, in plaats van te kijken naar de tegenstellingen. Iedereen heeft zijn mogelijkheden en beperkingen, en we moeten vertrekken van diegenen met de grootste noden. Er zijn nog veel andere Carootjes! Wat was er van mij terechtgekomen, als niemand voor mij was opgekomen?

Alleenstaande moeder **Myriam Saenen** (38) komt tijd, geld, maar vooral solidariteit te kort

Myriam Saenen en haar zoon Lou in hun appartementje.

Foto © Kim Engels

In 2011 werd ik mama van Lou, alleenstaande mama. Mijn leven veranderde op slag. Daarvoor was ik zelden thuis: ik heb altijd graag en veel gewerkt, deed veel samen met vrienden, was aan de slag als vrijwilliger. Met huisje, tuintje, boompje, kindje was ik niet bezig, en onverwacht zat ik er middenin.

Het ouderschap is geweldig, maar ook heel zwaar alleen. Ik heb altijd een groot netwerk gehad, maar toch is het niet zo gemakkelijk om mensen te vinden die kunnen bijspringen. Iedereen heeft zijn eigen leven. Ook mijn ouders wonen niet in de buurt. Lous papa woont zeventig kilometer verderop. Hij vangt hem anderhalve dag per week op. Lou en ik hebben een sterke band, we zijn echt planttrekkers geworden. Maar het is jammer dat ik de mooie momenten met Lou niet wat meer kan delen met anderen.

Vaak wordt me verweten dat ik het mezelf te moeilijk maak. Dat ik dichterbij de papa van Lou moet gaan wonen en een job met klassieke kantooruren moet nemen. Maar ik doe mijn werk graag en ik ben er goed in. Moet ik dan ergens anders helemaal opnieuw beginnen? Mag ik niet ambitieus zijn? Mag ik dan alleen maar mama zijn?

Soms ben ik jaloers op thuisblijfmama's, voornamelijk van allochtone origine, die

aan de poort van Lous school kunnen blijven keuvelen, hun kind al vroeg kunnen ophalen en ook nog eens lekker gekookt hebben. Voor mij is dat niet haalbaar. Zij hebben hun eigen gemeenschap met onderlinge solidariteit. Al zie ik ook de andere kant: die vrouwen hebben geen job. Dat wil ik ook niet. Maar ik zou hen wel graag leren kennen, zodat we elkaar kunnen steunen. Het zou super zijn als de gemeenschappen in Brussel zich meer zouden vermengen, ondanks de verschillende talen en culturele achtergronden.

Soms heb ik het gevoel dat ik op alle vlakken vastzit. Sparen lukt niet. We wonen in een klein appartement met één slaapkamer en ik slaap in de living. Iets ruimer is onbetaalbaar in Brussel, en voor een sociale koopwoning zijn er lange wachtlijsten. Ik ben recent overgestapt naar tachtig procent omdat voltijds werken te zwaar werd. Maar dan nog steeds ben ik dikwijls te laat thuis om te koken, dus Lou eet warm op school en ik haal iets af. Regelmatig betaal ik een babysit om 's avonds te gaan werken. Ik heb amper tijd om mijn huishouden te doen, dus heb ik een poetsvrouw nodig, maar dat kost weer geld. En weet je, in de weinige vrije tijd die ik heb, wil ik ook toffe dingen doen, zoals uitgaan en mijn vrienden zien. Met Lou doe ik regelmatig uitstapjes en gaan we een paar keer per jaar een

“

Ik slaap in de living

”

weekend weg. Heel fijn en deugddoend, maar het zijn eigenlijk te dure extra's.

Een buddysysteem of kindvriendelijke gemeenschapshuizen zouden mijn leven gemakkelijker maken. Cohousen moet eenvoudiger worden. Meer ouderschapsverlof voor alleenstaande ouders zou het haalbaarder maken om aan de slag te blijven. En waarom sluiten sociale restaurants al om 18 uur?

Maar ik ben strijdlustig. In het Gemeenschapscentrum Elzenhof waar ik werk, heb ik een project gedaan rond en voor éénoudergezinnen, met de multimedia-installatie *SamenAlleen* van Kim Engels die je meesleurt in het leven van éénoudergezinnen. Daar waren ook zes ontmoetingsmomenten aan gekoppeld. Daaruit is een klein netwerk van alleenstaande ouders ontstaan. Dat zou ik graag verder uitbouwen.

HART BOVEN HARD MAAKT VAN EEN WARME SAMENLEVING EEN ACTIEPUNT

Interview met Angela van de Wiel

Hart boven Hard komt op voor een warme samenleving waarin iedereen een kwaliteitsvol leven kan leiden. De overheid moet hiertoe maatregelen treffen opdat mensen in kwetsbare posities de kansen en de kracht krijgen om uit hun situatie te geraken. Angela van de Wiel, coördinator bij Samenlevingsopbouw Brussel en actief binnen Hart boven Hard, vertelt meer over de beweging en haar visie.

Liza Janssens

Angela van de Wiel

Foto © Geertje Franssen

Wat is Hart boven Hard?

Het is een burgerbeweging waarbij een heleboel organisaties uit verschillende sectoren zich hebben aangesloten: de socioculturele sector, het welzijnswerk, vredesbewegingen en vakbonden. Wij maken ons zorgen over de felle besparingsmaatregelen van de Vlaamse en federale regering. Hun beleid is zeer eenzijdig op de economie gericht. De menselijke waarden en waardigheid blijven afwezig. Tegenover dat kille economische verhaal stelt

Hart boven Hard een ander maatschappijmodel: een warme samenleving waarin solidariteit en verbondenheid centraal staan.

Een protestbeweging dus?

Geen eenzijdige protestbeweging. Hart boven Hard verbindt mensen die iets anders willen. Geen anti-verhaal, maar een eigen alternatief verhaal. We schudden niet enkel het beleid wakker, maar willen ook de dingen in handen nemen. Daarom

richten we lokale groepen op die inzetten op kleinschalige acties en projecten. Zo brengen we mensen samen en geven we hen de middelen om zelf iets te veranderen. Dit is emanciperend en creëert solidariteit. Onze grootste uitdaging hierbij is mensen in kwetsbare posities betrekken.

En lukt dat?

Er spelen heel wat uitsluitingsmechanismen in de maatschappij die doorwerken in onze

beweging. De mensen die bij ons actief zijn, zijn voor een groot deel blank, hoger opgeleid en afkomstig uit de middenklasse. Dat is niet zo verbazingwekkend, want wie bezig is met overleven, heeft nog weinig ruimte om zich te engageren. Maar wij willen niet in die val trappen en denken na over hoe we iedereen kunnen betrekken. Wij willen immers een inclusieve samenleving en dat moeten we ook uitstralen.

Waarom neemt Samenlevingsopbouw deel aan Hart boven Hard?

Wij waren bezorgd dat de besparingsmaatregelen mensen in kwetsbare posities hard zouden treffen. Door te reageren vanuit een breed samenwerkingsverband werd onze boodschap sterker. Binnen Hart boven Hard leggen wij de link met mensen in kwetsbare posities.

Hoe wil Hart boven Hard de armoede-problematiek aanpakken?

Hart boven Hard pleit voor een warme samenleving waarin iedereen een menswaardig leven kan leiden. Daarbij moet iedereen de mogelijkheid krijgen om zich te ontwikkelen als mens, los van sociale of culturele afkomst. Hiertoe is toegang tot bijvoorbeeld

onderwijs, cultuur, sport, bibliotheken en vrije tijd belangrijk. Dat is een eerste stap en een hefboom voor mensen in armoede.

Wat is er nog meer nodig?

Wie financieel niet de mogelijkheid heeft om menswaardig te leven, moet daarbij geholpen worden. Iedereen heeft recht op een inkomen dat op zijn minst volstaat om in de basisbehoeften te kunnen voorzien. De uitkeringen moeten dus minstens tot boven de armoedegrens worden opgetrokken, zonder andere tegemoetkomingen weg te bezuinigen. Ook de toegang tot betaalbare huisvesting is belangrijk. De wachtlijsten voor sociale huisvesting zijn erg lang in België. In tussentijd moet men wel ergens wonen en besteden mensen in kwetsbare posities de helft van hun inkomen of meer aan huisvesting. Het zou helpen mocht men inzetten op de versnelde bouw van duurzame, toegankelijke sociale woningen voor iedereen die ze nodig heeft.

Hart boven Hard pleit voor een eerlijke belastinghervreiding, hoe zien jullie dat?

Het is één van de eerste thema's waarop we hebben ingezet omdat de ongelijkheid

zo stuitend is. Er zijn zware besparingsmaatregelen die worden vergoelikt met het verhaal dat er geen alternatief is en iedereen zijn steentje moet bijdragen. Niet iedereen draagt echter evenredig zijn steentje bij. De hoge vermogens gebruiken heel wat achterpoortjes om aan belastingen te ontsnappen. Er is bovendien geen deftig systeem van vermogenswinstbelasting of vermogensbelasting. Zo loopt de overheid heel wat inkomsten mis. Als men ervoor zorgt dat de sterkste schouders effectief de zwaarste lasten dragen, dan wordt heel veel mogelijk.

Hoe staat Hart boven Hard tegenover een basisinkomen voor iedereen?

Het concept van een basisinkomen is heel aantrekkelijk. Het biedt iedereen de mogelijkheid om menswaardig te leven. Er zijn echter valkuilen. Indien het invoeren van het basisinkomen betekent dat men gaat schrappen in de sociale zekerheid, riskeer je dat dit voor sommige mensen een duwtje in de richting van armoede zal zijn. Het sociale zekerheidssysteem in België, met al haar tekortkomingen, is een van de betere in de wereld en die solidariteit moeten we overeind houden.

Dokters van de Wereld

helpt mensen zonder toegang tot de gezondheidszorg

foto © Dries Luyten

Volgens de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens heeft iedereen recht op geneeskundige verzorging. Toch zijn er zelfs in de verzorgingsstaat België mensen zonder ziekteverzekering, die daardoor hun rechten niet (kunnen) verzilveren. De ngo Dokters van de Wereld probeert samen met degenen die in de touwen hangen, de draad weer op te pikken. “Hen (re)integreren in de reguliere gezondheidszorg is onze basismissie” vat persverantwoordelijke Jelle Boone samen. “Daarnaast lobbyen wij bij de overheid om de toegang tot de gezondheidszorg universeel te maken.” Samen met Geneviève Loots, coördinator van de Medibus, legt hij de vinger op de wonde.

Sarah Van Gaens

Jelle Boone en
Geneviève Loots

Wie is de groep die verstoken blijft van gezondheidszorg?

Geneviève Loots: Vaak gaat het om mensen zonder wettige verblijfspapieren, asielzoekers, daklozen, druggebruikers en sekswerkers.

Waar zit het gat in ons sociale zekerheidssysteem?

Jelle Boone: De mensen die wij helpen, hebben ofwel geen toegang tot de reguliere gezondheidszorg ofwel hebben ze er wel recht op, maar komen ze er niet aan toe om hun rechten te benutten.

Loots: Voor elke subgroep van mensen die in de eerstgenoemde situatie verkeren, zoals mensen zonder papieren, asielzoekers of gedetineerden en geïnterneerden, is er een andere manier opgenomen in de wet die ervoor moet zorgen dat zij ook zorg kunnen krijgen. Dat is verschrikkelijk ingewikkeld.

Het probleem bij mensen die zich in de tweede situatie bevinden, is ook vaak dat zij het ingewikkelde zorgsysteem niet begrijpen. Om een voorbeeld te geven: afhankelijk van aan welke kant van het station een dakloze slaapt, moet deze naar het OCMW van de ene of de andere gemeente, en daar gelden telkens andere regels.

Daarnaast gaat het dikwijls om mensen die geen vertrouwen meer hebben in het zorgsysteem. Dat kan zijn omdat ze slecht ontvangen werden, bijvoorbeeld omdat de hulpverlener hun taal niet sprak. Het is ook vaak erg denigrerend voor hen. Ook kan het zijn dat ze betalingsproblemen hadden en de sociaal assistent niet vonden om de situatie te deblokken. Want voor mensen die niet kunnen betalen, zijn er bepaalde

Loots:

Vaak begrijpt men het ingewikkelde zorgsysteem niet

statuten bij de mutualiteit waardoor ze zeer weinig moeten bijdragen. Maar dat is alweer een ingewikkeld kluwen.

Tot deze groep behoren ook mensen die hun rechten niet doen gelden omdat ze daar mentaal niet toe in staat zijn.

Mensen zonder ziekteverzekering moeten de volledige rekening betalen, en dat kunnen ze niet altijd.

Welke medische rechten hebben uitgeprocedeerde asielzoekers bijvoorbeeld nog?

Loots: Zij hebben recht op *Dringende Medische Hulp*. Die term omvat niet enkel dringende hulp, maar alle behandelende en preventieve zorgen. Het OCMW betaalt de kosten en vordert ze terug van de federale overheid. Sommige artsen en OCMW's zijn heel beperkend als gaat het over de toepassing van die *Dringende Medische Hulp*.

Boone:

Asielzoekers gaan gemiddeld pas na 6,5 jaar naar de dokter

Boone: Toch even een voetnoot: het klopt niet dat veel mensen migreren om zich op onze kosten te laten verzorgen. Uit de statistieken van wie onze centra in Europa bezoekt, blijkt dat asielzoekers gemiddeld 6,5 jaar bij ons leven eer zij voor het eerst naar de dokter gaan. De reden hiervoor is dat zij in goede gezondheid zijn, want anders is het zeer moeilijk om je land te ontvluchten. Na een tijd worden ze ziek door de omstandigheden waarin ze hier moeten leven, maar dan duurt het nog lang eer ze een dokter opzoeken.

Loots: Het kost trouwens slechts 0,2 procent van het budget voor gezondheidszorg om uitgedeedeerd het recht op *Dringende Medische Hulp* te geven. We mogen dus niet zo terughoudend zijn om hen te helpen.

Hoe gaan jullie te werk?

Loots: Door middel van een waaier aan projecten kunnen we met verschillende mensen in contact komen om hun vertrouwen te winnen.

In Brussel verlenen we specifieke zorg aan vrouwen in precare situaties en organiseren we sessies gezondheidseducatie voor hen. Ook houden we consultaties voor daklozen in het kader van het winternoodplan. Voor druggebruikers hebben we een samenwerkingsverband met de vzw Dune. Samen

met hen lieten we een kampeerauto ombouwen tot de Medibus.

Op dinsdagnamiddag rijden zij daarmee naar Ribeaucourt, omdat daar veel drugs verhandeld wordt. Druggebruikers kunnen dan bij hen terecht voor steriel materiaal zoals injectienaalden. Er is ook een verpleegster aanwezig die zorg kan toedienen en onthaalmedewerkers die druggebruikers informeren en sociaal proberen te (her)oriënteren. 's Avonds brengen zij de Medibus naar het Zuidstation waar ons vrijwilligersteam het van hen overneemt. In de late avond gaan we mee met de vereniging Espace P naar de Louizalaan. Zij werken met sekswerkers. Op maandag parkeren we aan het Centraal Station, en op donderdag aan het Noordstation.

In de Medibus geven we mensen een beker koffie of thee, informatie over de sociale diensten en verplegen we hen. Er zijn twee verpleegsters en drie onthaalmedewerkers aanwezig. Geen dokters, omdat we niet willen dat zij vragen krijgen om medicatie voor te schrijven op straat. En die verwachting heeft men natuurlijk van hen. De verpleging kan al een beetje soelaas bieden. Ze brengen bijvoorbeeld verbanden aan, of een zalf, maar geven geen medicatie, hooguit een pijnstiller.

Indien nodig, verwijzen we hen vanuit deze projecten door naar onze vaste centra.

Boone: Daar helpen onze dokters, psychologen en verpleegkundigen de mensen in eerste instantie als zij zorgen nodig hebben, maar daarnaast doen onze sociaal assistenten al het mogelijke om de administratie van die mensen in orde te brengen zodat ze -al dan niet opnieuw- in het reguliere systeem kunnen meedraaien.

Loots: Er zijn twee grote zorgcentra in Antwerpen en Brussel, en twee consultatiepunten in Oostende en La Louvière. In Brussel hebben we een samenwerkingsverband met een ziekenhuis in Etterbeek, waar specialisten op vrijwillige basis consultaties doen.

Op die manier verzorgden we in 2014 in totaal 4615 patiënten.

Met welke problemen heeft men het vaakst te kampen?

Loots: In de Medibus komen de meesten omwille van huidaandoeningen zoals jeuk of een probleem aan hun voeten van het vele wandelen. Mensen hebben ook vaak last van ademhalingsproblemen door kou. Er worden ook vaak tand- en spijsverteringskwalen gemeld. In de zorgcentra komen mensen voor andere zaken.

Boone: Veel voorkomende problemen bij daklozen zijn psychische problemen en de gevolgen van geweld, waaronder seksueel geweld.

Loots: Maar omdat in de Medibus enkel verplegers aanwezig zijn, diagnosticeren we daar zulke zaken niet. Psychologische problemen zijn erg complex, en vaak zijn ze vermengd met alcohol- of drugsproblemen. Toch zijn we aan het bekijken of we dit in de toekomst wel kunnen doen. De Medibus bestaat nog maar anderhalf jaar. We willen stap voor stap gaan.

Boone: Op dit moment is het al veel dat we naar hen luisteren.

Loots: Velen bedanken ons alleen daarvoor al. Sommigen komen huilend bij ons binnen en gaan naar buiten met een glimlach. Een beetje warmte kan iemand soms al beter doen voelen.

Jullie zijn in vier steden actief. Is er elders ook hulp?

Loots: In andere steden is er ook nood aan onze werking, maar onze capaciteit is te klein. Er komen wel nog projecten in onder andere Charleroi, Bergen en Aarlen en een Medibus voor Wallonië. In Oostende zijn we er voor de migranten die naar Engeland willen, en in La Louvière leeft een kwetsbaar jong publiek dat er niet in slaagt om toegang te vinden tot de reguliere gezondheidszorg. Maar de meeste mensen met problemen zijn er in Antwerpen en Brussel. Vaak gaat het om asielzoekers en uitgeprocedeerden.

Welke adviezen hebben jullie voor de overheid om inclusiever te werken?

Loots: We vragen bijvoorbeeld al jaren om een harmonisatie van de werkmethodes van de OCMW's. In 2014 hebben we in samenwerking met onder andere het RIZIV het *Groenboek over de toegankelijkheid van de gezondheidszorg in België* gepubliceerd, waarin we alle problemen in verband met de toegang tot de gezondheidszorg in België, in kaart brachten. Uit dat boek is een witboek voortgekomen waarin er vijf aanbevelingen staan om de toegang tot de gezondheidszorg te vergemakkelijken. Dat zijn onder andere aanbevelingen voor de vereenvou-

foto © Frédéric Pauwels

diging van het systeem, preventie en betere informatieverstrekking.

Waarom loopt de vereenvoudiging zo moeizaam?

Boone: Dat moet je aan de politici vragen.

Moet de overheid jullie medische en (her)oriënterende werk op zich nemen?

Boone: Wij zijn een onafhankelijke, neutrale organisatie en dat willen we graag zo houden. Er is een middenveld nodig dat een oogje in het zeil houdt en problemen aankaart. Al kan de overheid ons wel meer subsidiëren.

Loots: Sommige projecten worden al gesteund door de overheid, maar in verhouding tot het aantal mensen die wij zien, zijn wij te weinig gefinancierd.

Boone: Natuurlijk maakt alles wat wij van donateurs krijgen, ons wel onafhankelijker. Maar als we overheidsgeld zouden krijgen, betekent dat niet dat wij ons als waakhond zouden inhouden.

www.doktersvandewereld.be

In de praktijk

Mee met de Medibus

Rudy Lortte meldt zich aan bij de Medibus met jeuk aan zijn schouder. Dat probleem is volgens hem veroorzaakt door op de grond te slapen. Hij heeft geen diploma en sinds twee jaar ook geen werkloosheidsuitkering meer. "Als ik me ziek voel, koop ik een siroop bij de apotheker, maar als het te erg is, ga ik naar het ziekenhuis."

Rudy Lortte

“De kracht van mensen is de rode draad in mijn onderzoek”

Een gesprek met
Tine Van Regenmortel

A

Is het over onderzoek en visievorming met betrekking tot armoede gaat, is professor doctor in de psychologie Tine Van Regenmortel een autoriteit. Ze staat aan het hoofd van de onderzoeksgroep armoede, maatschappelijke integratie en migratie van het Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA), is professor in de Master Sociaal Werk van de KULeuven en verbonden aan de Academische Werkplaats Sociaal Werk Tranzo van de universiteit van Tilburg. Samen met haar collega's stond ze aan de wieg van een nieuwe kijk, nieuwe methodieken en een nieuw vocabulaire om over armoede te praten. Van klacht tot kracht, van pover tot *power*. We vroegen naar haar visie op armoede.

Tine Van Regenmortel

foto © Rob Stevens, KULeuven

Ann Clé

Mensen in armoede
hebben veel meer
krachten dan men denkt.

Empowerend werken met mensen in armoede

“Voor mij zijn mensen net bonsaibomen. Wanneer je het beste zaadje van de hoogste boom in een bloempot stopt, krijg je een evenbeeld van de hoogste boom dat maar een paar decimeter hoog is. Er is niets mis met het zaadje dat je hebt geplant, alleen met de grondlaag die ontoereikend is. Arme mensen zijn bonsaimensen. Aan hun zaadje mankeert niets. De samenleving gaf hun eenvoudig nooit een grondlaag waarin ze konden groeien. Het enige wat nodig is om armen uit de armoede te krijgen, is dat we een omgeving voor hen creëren die mogelijkheden biedt. Zodra de armen hun energie en creativiteit kunnen ontketenen, zal armoede heel snel verdwijnen.”

Tine Van Regenmortel gebruikte dit citaat van Muhammad Yunus in haar redevoering voor haar aanstelling als lector aan de Fontys Hogeschool Sociale Studies in Eindhoven. De woorden van de Nobelprijswin-

naar voor de Vrede 2006 vatten kernachtig samen waarop ze doelt wanneer ze het over *empowerment* heeft: het belang van het erkennen, ondersteunen én creëren van de krachten en mogelijkheden van mensen in armoede.

Van Regenmortel: “Vaak zien we die krachten onvoldoende, en ook mensen in armoede weten soms niet meer dat ze over een grote kracht beschikken. Hoe mensen in armoede ondanks al hun kwetsuren toch nog vertrouwen kunnen hebben, hoe ze ondanks een opeenstapeling van tegenslagen toch blijven vechten, is iets dat me altijd heeft beklijfd. Volgens mij liggen daar belangrijke sleutels voor hulpverleners en voor het beleid.

Het is voor mijn proefschrift aan de KU-Leuven dat ik de armoedeproblematiek met *empowerment* verbond. Op de term ‘*empowerment*’ was ik in de Angelsaksische literatuur gebotst. In ons land was dat

nog een vrijwel onbekend begrip. Maar mij leek het een cruciale factor in het kader van armoedebestrijding en de begeleiding van mensen in kwetsbare situaties.

Voor de *empowering* van mensen in armoede kan er gebruik gemaakt worden van vier vormen van kapitaal. Op het ontbreken van het economisch kapitaal wordt meestal sterk de nadruk gelegd. Maar ook het sociale, het culturele en het psychologische kapitaal zijn bepalend. Vooral dat laatste aspect wordt dikwijls vergeten. Het doelt op de kwetsbaarheid, maar vooral ook op de kracht van mensen in moeilijke situaties.

Ik ben me in dat krachtendiscours gaan verdiepen, niet enkel theoretisch maar ook praktijk- en beleidsmatig. Het werd de rode draad in mijn onderzoekswerk en het leidend kader binnen de onderzoeksgroep van het HIVA en recent ook in Tilburg. De visie van *empowerment* werd zeer goed

Empowerment houdt in dat je samen met hen processen in gang zet

onthaald. Er was ook echt nood aan 'een nieuwe wind'. In de tijd dat ik afstudeerde als klinisch psychologe, was er amper sprake van een visie, laat staan van methodieken om met mensen in armoede te werken. Die leegte was voor mij indertijd een grote motivatie om vanuit mijn praktijkervaringen als psychologe de stap te zetten naar de onderzoekswereld.

Ik ben erg blij dat het krachtgericht werken door zoveel spelers op het armoedeterrein werd opgepikt. Want hoe je naar armoede kijkt en hoe je het definieert, beïnvloedt niet alleen de aanpak van hulpverleners, maar ook die van het beleid. We moeten kijken naar de krachten van mensen in armoede, en hen op die krachten wijzen, maar daarnaast is het essentieel dat het beleid uitsluitingsmechanismen structureel op alle niveaus aanpakt.”

Blijven timmeren aan de weg

Sinds meer dan twintig jaar volgt Tine Van Regenmortel de ontwikkelingen inzake armoedebestrijding vanop de eerste rij. Ziet

zij positieve evoluties in de kijk op en de aanpak van armoede?

Van Regenmortel: “Het kan altijd beter natuurlijk, maar we kunnen niet ontkennen dat er al een hele weg werd afgelegd. Doordat ik ook in Nederland werk, besef ik des te meer dat er in Vlaanderen best wel vooruitstrevend naar armoede wordt gekeken. Onze noorderburen verenigen armoede nog vaak tot een centenverhaal, terwijl in ons land sinds begin jaren negentig wordt erkend dat armoede veel meer is dan te weinig geld hebben, dat het een gelaagde problematiek is waardoor de oplossing op verschillende niveaus moet gebeuren.

Eenvoudige remedies bestaan niet en de armoedeproblematiek werd, onder andere door de nieuwe migratiestromen, hoe langer hoe meer ook diverser en complexer. Dat betekent dat gemeenten, buurten en individuele hulpverleners voldoende autonomie moeten krijgen om een aanpak op maat te ontwikkelen. We kunnen niet alles verwachten van één centraal gestuurd ar-

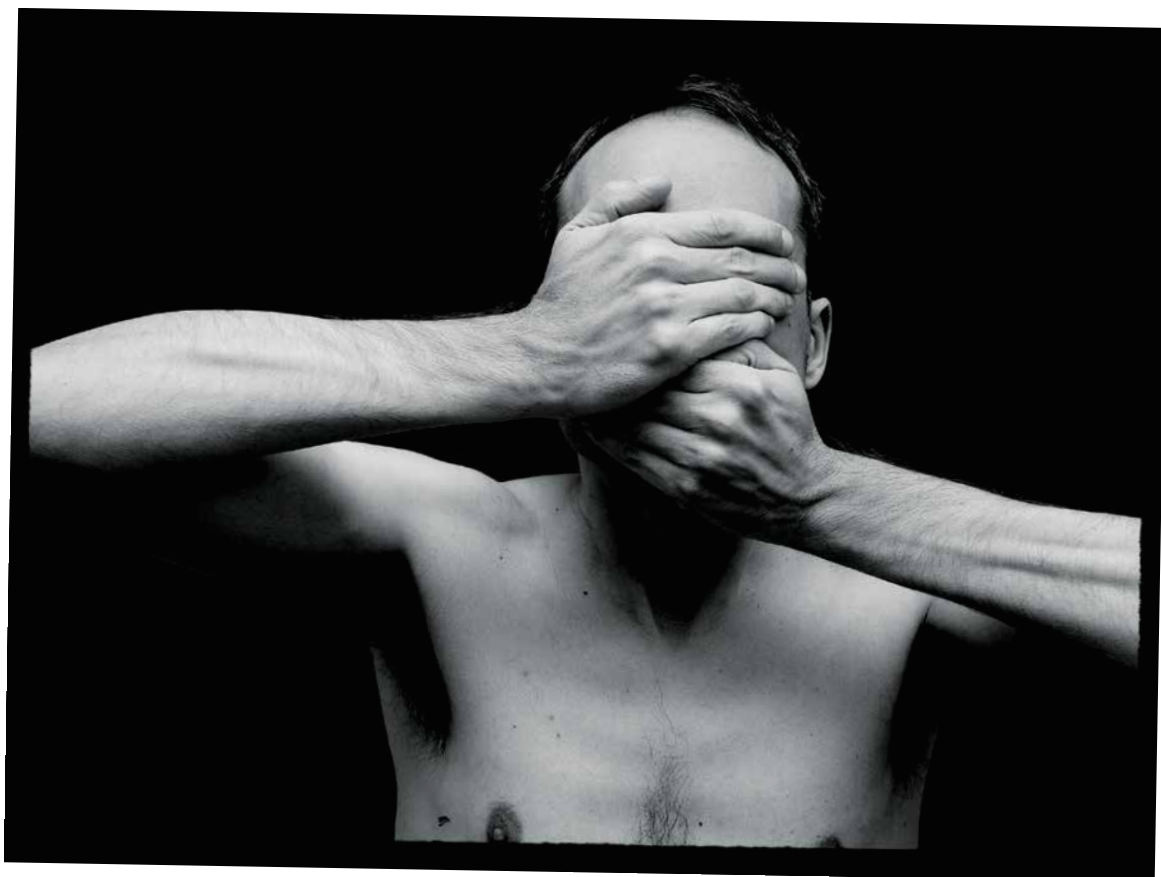
moedebeleid. Maar een overkoepelend denk- en handelingskader over politiek en ideologie heen, zoals empowerment, is wel belangrijk. Iedereen moet zich erachter kunnen scharen en het kader moet dan ook makkelijk zijn weg naar het beleid vinden.

Onze onderzoeksgroep van het HIVA heeft een goede wisselwerking met het beleid. Ook dat is iets wat doorheen de jaren is gegroeid. We worden vaak gevraagd voor beleidsgericht onderzoek en advies en we ontwikkelen in opdracht van de overheid werkpakketten rond bijvoorbeeld thuisloosheid, onderbescherming en kinderarmoede. Op die manier kan je, samen met andere wetenschappers met eenzelfde basisvisie, invloed uitoefenen en mee het verschil maken. Uiteraard worden onze aanbevelingen niet altijd voor de volle honderd procent gevolgd of worden ze soms anders vertaald dan we ze hadden bedoeld. Maar toch blijven we aan de weg timmeren.

Want iets veranderen, bijdragen tot een transitie en een transformatie, ook en vooral

“Beter luisteren naar de ervaringen van mensen in armoede en hen ernstig nemen, is cruciaal.”

van de structuren, is een belangrijke drijfveer achter het soort onderzoek dat ik uitvoer en ondersteun. Al besef ik heel goed dat dat processen zijn van lange adem.”

Actuele uitdagingen

Ondanks de afgelegde weg zijn er nog heel wat uitdagingen. Wat kan er beter? Wat ziet Tine Van Regenmortel als actuele uitdagingen voor het armoedebeleid?

Van Regenmortel: “Je zal me nooit horen zeggen dat armoedebestrijding enkel de verantwoordelijkheid is van het beleid. Het *empowermentmodel* wil net af van dergelijk lineair (schuld)denken. We geven dus niet het systeem, maar evenmin het ‘slachtoffer’ de schuld. En dat laatste gebeurt nog te vaak, dus daar ligt misschien wel een eerste pijnpunt of uitdaging. Het is makkelijk om mensen te veroordelen op basis van hun gedrag zonder naar de motieven en achterliggende dynamieken te kijken. De wetenschap heeft recent heel wat inzichten gebracht in waarom mensen in armoede soms -op het eerste zich- irrationele keu-

zes maken. En daaruit blijkt steeds opnieuw dat het allemaal niet zo eenvoudig is, dat er eigenlijk amper sprake is van ‘keuzes’.

Empowerment is dan ook geen ‘op eigen kracht’-verhaal en betekent niet mensen enkel op hun eigen verantwoordelijkheid wijzen.

De notie *empowerment* houdt ook in dat je mensen ondersteunt en begeleidt en dat je kijkt naar hun belevingsperspectief, dat je samen met hen processen in gang zet. Die aspecten worden soms wel eens vergeten. Het huidige discours waarin sterk op de individuele verantwoordelijkheid wordt gewezen, stoort me dan ook. Bijvoorbeeld het beleid inzake het beperken in tijd van de werkloosheidsuitkeringen. Dat is duidelijk niet de beste aanpak, maar toch blijft men daarop focussen. Het economische klimaat is daar uiteraard niet vreemd aan: wanneer burgers voor zichzelf en voor elkaar zorgen, dan kost dat de overheid minder geld en dat is mooi meegenomen in tijden van schaarste.

Zo’n verhaal van ‘zelfzorg’, ‘participatie’ en ‘eigen krachten’ verkoopt bovendien goed want niemand kan ertegen zijn. Maar het gaat ten koste van de meest kwetsbaren. Zij kunnen het vaak niet alleen op eigen kracht en ontberen een sterk sociaal netwerk om op terug te vallen en de toegang tot essentiële hulpbronnen. Wie veronderstelt dat zij het zelf maar moeten oplossen, zegt bovendien dat hun situatie hun eigen schuld is. En dat staat, zoals ik net al zei, heel ver af van het *empowermentidee*.

Een andere uitdaging zie ik in de samenwerking tussen wetenschap, mensen in armoede, hulpverleners en het beleid. Al deze actoren zijn volgens mij belangrijke schakels in armoedebestrijding. Beter luisteren naar de ervaringen van mensen in armoede en hen ernstig nemen, is cruciaal. Er is wel aandacht voor ervaringsdeskundigheid en participatie in tal van fora en overlegplatforms, veel meer dan vroeger, maar het is niet omdat mensen met een armoede-ervaring mee rond de tafel mogen zitten, dat ze ook veel invloed kunnen uitoefenen. Het

Op zoek naar verbinding.

blijft jammer genoeg nog vaak bij schijnparticipatie.

Ook het toetsen van de impact van maatregelen bij de mensen zelf, is ontzettend belangrijk. Vraag voortdurend aan hen hoe zijzelf de dingen ervaren, want goed bedoelde maatregelen hebben soms perverse effecten waar een hulpverlener of beleidsmaker niet bij stilstaat.

Tot slot wil ik graag het belang van proactief werken benadrukken. Te vaak wordt gewacht tot de armoede zo zwaar heeft toegeslagen dat herstel erg moeilijk wordt. Door proactief en preventief te werken kan nochtans veel ellende worden vermeden.”

Verbinding maken

Iedereen wordt wel eens geconfronteerd met mensen in armoede: op straat, op de school van de kinderen, via het werk enzovoort. Mensen vragen zich soms af of ze zelf iets zinvol kunnen doen. Ook Tine Van Regenmortel probeert in haar dagelijks

leven een verschil te maken. En dat hoeft niet altijd met grote gebaren.

Van Regenmortel: “Vaak maken net de kleine dingen een wereld van verschil. Openstaan voor wat anders is, in plaats van de afstand die je spontaan neemt, verbinding maken, mensen een plek geven, interesse tonen in hun verhaal, vrijwilligerswerk doen, zo’n dingen zijn voor iedereen haalbaar. En er zijn ook veel burgerbewegingen en -initiatieven die ijveren voor een warmere en meer solidaire samenleving. Als men mij vraagt om mijn schouders onder zo’n actie te zetten, dan doe ik dat meestal ook. Zo probeer ik mijn steentje bij te dragen.

Ook belangrijk is mee proberen in te gaan tegen de stereotype beeldvorming over mensen in armoede. Mensen zitten zo vast in negatieve percepties en in vooroordelen, dikwijls vanuit onwetendheid. Zo kom je tot heel karikaturale beelden: de steuntrekker met de grote flatscreen-tv, met een huis vol

honden en een hoop kinderen die altijd ongewassen en te laat op school komen, ik zeg maar wat.

Ik heb de luxe om veel met mensen in armoede in contact te zijn en veel met hen te praten. Niet enkel in functie van mijn onderzoek, maar ook daarbuiten. Dat is enorm verrijkend en verhelderend. Want een eenvoudig gesprek kan tot veel begrip en een eerlijker beeld leiden. Je begrijpt dan de twee kanten en dat maakt het makkelijker om verbinding te maken. En dat is *empowerment*: versterken én verbinden. Maar dat veronderstelt wel dat je ervoor moet openstaan. Het is geen wij-zij-verhaal. Het is een gelijk-oversteken-verhaal.”

Meer weten?

Informatie over de onderzoeksgroep armoede, maatschappelijke integratie en migratie vind je op:
www.hiva.kuleuven.be

Help kinderen kansen te geven

Yvan Dheur en Yasmina El Boubkari

Ieder kind heeft evenveel rechten, maar in de praktijk is dat niet zo. Het ene heeft ook meer kansen dan het andere. De uit vrijzinnig humanistische hoek ontsproten vzw Vergeet de Kinderen Niet wil daar op een bescheiden manier iets aan doen.

Met behulp van een dertigtal vrijwilligers organiseert deze vzw vrijetijdsactiviteiten voor dakloze kinderen. Zo vond deze zomervakantie voor de tweede keer een heus zomerkamp plaats, dat veertig kinderen gedurende vier dagen onbezorgd kind liet zijn. Naar aanleiding van de eindejaarsperiode (13 december) staat er een heus kinderfeest op het programma met mooie cadeautjes.

Ook jij kan helpen!

Door een taart te bakken of luiers en tandenborstels te schenken. Door een workshop grimeren te begeleiden of voor logistieke ondersteuning te zorgen. Door een snoepzakje of cadeautje te sponsoren. Je bepaalt zelf welk engagement je kan en wil aangaan.

We lezen jouw voorstel graag via info@vergeetdekinderenniet.be

Meer info

Bezoek onze website www.vergeetdekinderenniet.be

Of volg ons via Facebook: facebook.com/vergeetdekinderenniet

Kompas nodig?

Navigeer naar hartje Brussel

RE:

Redelijk Eigenzinnig

Nadenken over Mens en Maatschappij

Een keuzevak het overwegen waard

www.redelijkeigenzinnig.be

wetenschap voor iedereen?
Anno 2050,
Koekelberg
plage?
Pas op
75 met pensioen?
Fort Europa
of Hotel Welkom?
Mondig burgerschap
OF NIMBY?
Open science
of plat plagiaat?
klimaat-
opwarming
of nep-
statistiek?
24/7
work
100%
burn
out?
Rust
roest
of
active
ageing?
Fort
Europa
of
Hotel
Welkom?
wetenschap
voor
iedereen?
Anno
2050
Koekelberg
plage?
Pas op
75 met
pensioen?

een initiatief van **Vrije Universiteit Brussel** in samenwerking met:

Vrije
Universiteit
Brussel

crosstalks